

YAZI-Böyle Diyanet İşleri Başkanları da Vardı

Cemal Kalyoncu

28 Eylül 2015

Demokrasi ve hukukun askıda olduğu, muhalif her görüş ve düşünceden insanın derdest edilip zindanlara tıklandığı o ortamda ‘dinde reform yapalım’ taleplerini ‘Bozulmayan dinde reform olmaz’ diyerek reddetti. Ömer Nasuhi Bilmen’in hikâyesi...

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde bir ülkede haramiler bir gece baskını ile yönetimi ele geçirmiş. Devletin hazinelerine konmuşlar. Bürokrasiye kendi adamlarını getirmişler. Dinde reform adı altında bazı planları hayata geçirmek istemişler. Diyanet İşleri Başkanlığı’na da bir atama yapmışlar. Asrın tefsirine savaş açmasını istemişler ondan. Demokrasi ve hukukun askıda olduğu, muhalif her düşünceden insanın derdest edildiği, zindanlara tıklandığı o ortamda Diyanet’e gelen bütün talepler reddedilmiş. Reis, sultan sofralarına oturmamış. Olanları belki masal gibi anlattık ancak hepsi gerçek. Peki, ‘Böyle diyanet işleri başkanımız da mı varmış’ dedirten bu kişi kim? İşte onun, Ömer Nasuhi Bilmen’in hikâyesi...

Diyanet İşleri Başkanlığı 3 Mart 1924 tarihinde Şeriye ve Evkaf Vekaleti’nin yerine İslam dininin inançları, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, ibadet konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek için kuruldu. Anayasa’nın 136. Maddesine göre bütün siyasi düşünce ve görüşlerin dışında kalması gerekiyordu. Müftüler, vaizler ve imamların hepsi o günden bu yana bu kurum tarafından atanıyor. İlk başkan Mehmet Rıfat Börekçi’ydi (1924-1941). Bugüne kadar 17 başkan görev yaptı. Ahmet Hamdi Aksekili (1947-1951) ve Ömer Nasuhi Bilmen (1960-61) bu isimler içindeki en önemli din âlimleriydi.

Tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra devlet, din işlerini Diyanet eliyle yürütmek istiyordu. Diyanet İşleri Başkanlığı’na atananlar bu doğrultuda görev yapmak zorundaydı. İktidarlar Diyanet’e diğer teşkilatlar gibi çok dokunmadılar ancak her olağanüstü dönemde toplum ve siyaset mühendisliği yapanların kullandığı teşkilatların başında Diyanet geldi.

27 Mayıs, 12 Eylül ve 28 Şubat’ta da Diyanet İşleri Başkanlığı öne çıkan kurumlardan biri oldu. Kurum, psikolojik harekâtın parçası yapıldı. Bazı başkanlar baskılara direndi ve dinin emirlerini muktedirlerin talimatlarından üstün tuttu. Makam ve Mercedes gibi iltifatlara itibar etmediler. Şu partiye bu partiye oy verin diye hutbe okutmadılar. Kitap fuarlarında ayrımcılık yapmadılar. Ömer Nasuhi Bilmen o başkanlardandı ve adı tarihe geçti.

Bilmen, 27 Mayıs 1960 darbesinden bir ay sonra (30 Haziran) göreve getirildi. 27 Mayısçıların gündemindeki en önemli konulardan biri ‘dinde reform’du. Türkçe ezan, Kuran-ı Kerim’in Türkçe okunması, camilerin folklorik amaçlı yeniden düzenlenmesi gibi dinin özüne aykırı Ehl-i sünnet çizgisini dışlayan birçok tahripkâr anlayış bu dönemde güçlü bir zemin bulmuştu. 15 Temmuz’da (1960) yapılan dil kurultayında ezanın Türkçe okunmasına ilişkin karar alındı ve teklifin Diyanet İşleri’ne duyurulmasına karar verildi. Önergeyi hazırlayan delegeler, 27 Mayıs inkılabından sonra ezanın hâlâ Arapça okunmasının devrimlere aykırı bulunduğunu belirtmişti. Diyanet’e gelen 2.7.1960 tarih ve 4240 sayılı yazıda, “Milletten gelen çok büyük bir talep var. Ezan yeniden değiştirilsin, Türkçeleştirilsin ve camide de ibadetler yeniden Türkçe yapılsın.” deniliyordu. Buna karşı Ömer Nasuhi Bilmen tarafından verilen cevap aynen şöyleydi:

“Ezan sadece bir ilan değil, Peygamberimiz tarafından tahrir buyurulmuş olan hususi lafızlarla namaz vakitlerinin girdiğini bildiren kitap, sünnet ve icma ile sabit dinî bir ilan ve ilamdır. Peygamberimiz devrinden itibaren her devirde ve her yerde bütün Müslümanlar tarafından aynı lafızlarla okunagelmiş olan ezanı hususi lafızlarından başkasıyla okutmaya kalkışmak, Peygamberimizden, Ashabından ve 400 milyonluk İslam camiasından ayrılmak demektir ki kalbinde uhrevi mesuliyet hissi taşıyan hiçbir Müslümanın buna cüret ve cesaret edebileceğine ihtimal verilemez.”

Büyük İslam âlimi Bediüzzaman Said Nursi, 23 Mart 1960'ta vefat etmişti. 27 Mayısçıların ilk işlerinden biri Bediüzzaman'ın naaşını Urfa'dan bilinmeyen bir yere taşımak oldu. Kuran tefsiri olan Risale i Nurlara teveccühün de kırılması gerekiyordu. Devlet Başkanı Cemal Gürsel'in başkanlığında toplanan bakanlar kurulunda nasıl bir yol izleneceği ile ilgili kararlar alındı. Millî Birlik Komitesi ve Gürsel bizzat konunun takipçisi oldu. 'Nurculuk' aleyhine beyanatlar verdi. Türkiye'nin çeşitli illerinde Nur talebelerine baskınlar düzenlendi. Ömer Nasuhi Bilmen'in 27 Mayısçılara karşı direndiği konulardan bir diğeri, "Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından, Nur Risaleleri aleyhinde yayın yapılması" isteği idi. Bilmen, samimi kanaatlerine zıt ve ters olan böyle bir yayını kabul etmedi. Ömer Nasuhi Bilmen'in Nur Risaleleri ve müellifi Bediüzzaman Said Nursi hakkındaki kanaatleri olumlu bir yönde idi. Bediüzzaman'ın eserlerinin kendi yazdıklarından daha fazla insanlara te'sir ettiğini söyleyen bir talebesine "o ilhamla yazıyor" anlamında şeyler söylemişti.

30 Haziran 1960'ta darbeden hemen sonra Diyanet İşleri Başkanlığı'na getirilen Ömer Nasuhi Bilmen, 9 ay sonra bu görevinden ayrıldı. Bilmen'in yerine Hasan Hüsnü Erden atandı. Devlet Bakanı Hayri Mumcuoğlu, "Diyanet İşleri'ne gayet uyanık ve devrimci bir şahıs getirdik." dedi (Milliyet, 9 Nisan 1961). 3000'e yakın imam ve vaiz kursa çağrıldı. Müftülüklere ilahiyat mezunlarının getirilmesi kararlaştırıldı. Ankara İlahiyat Fakültesi öğretim üyelerinden Neşet Çağatay'a Nurculuk aleyhine bir eser yazdırıldı. Ödemiş Müftüsü Turan Dursun da Said Nursi'yi karalayan bir kitapçık bastırdı. Ankara'ya çağrılan müftülere brifing verildi. Vaiz ve imamların cami kürsülerinde, vaazlarda ve konferanslarda 'Nurculuk' aleyhine konuşmaları istendi.

Ehl-i sünnet âlimi

Türkiye'nin beşinci Diyanet İşleri Başkanı, tefsir ve fıkıh âlimi Ömer Nasuhi Bilmen, 1883 yılında Erzurum'un Salasar köyünde doğdu. Küçük yaşta babasının vefat etmesi üzerine Erzurum Ahmediyye Medresesi hocası ve Nakıbüleşraf kaymakamı olan amcası Abdürrezzak İlmi Efendi'nin himayesinde eğitim görmeye başladı. Amcasından ve Erzurum müftüsü Narmanlı Hüseyin Efendi'den ders aldı. İki hocası da yakın aralıklarla ölünce İstanbul'a gitti (1908) ve Fatih dersiamlarından (Osmanlı döneminde camilerde ders vermeye yetkili kişi olan profesör) Tokatlı Şakir Efendi'nin derslerine devam edip diplomasını aldı (1909). Ayrıca, o sıralarda okumakta olduğu hukuk fakültesini de bitirdi (1913).

Arapça ve Farsçayı çok iyi bilen, Türkçe ile birlikte üç dilde yazabilen Ömer Nasuhi Bilmen, Temmuz 1913'te Fetva dairesinde kâtipliğe başladı. 30 Haziran 1960 tarihinde Diyanet İşleri Başkanlığı'na tayin edilinceye kadar çok çeşitli görevlerde bulundu. Henüz bir yılını doldurmadan 6 Nisan 1961'de Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan emekliye ayrıldı. Ömer Nasuhi Bilmen, Dârüşşafaka Lisesi'nde yirmi yıla yakın bir süre Ahlak ve Yurttaşlık dersleri okuttu. İstanbul İmam Hatip Okulu'nda ve Yüksek İslâm Enstitüsü'nde usûl-i fıkıh ve kelâm dersleri

verdi. Hayatının sonuna kadar ilmî çalışmalarını sürdüren Bilmen, inananlara ışık olan sekiz ciltlik ünlü tefsirini emekli olduktan sonra yazdı.

Bilmen’de, tahsil hayatına başladığı günden İstanbul’da vefat ettiği ana kadar okuma, öğrenme ve öğretme aşkı hiç eksilmedi. Kuran-ı Kerim’i dört yaşında okumaya başlayan Bilmen, kendi ifadesiyle Kuran’a âşıktı. İlim öğrenme ve öğretme arzusuyla daima okudu yazdı ve talebe yetiştirdi. Bilmen, siyasete asla yönelmemiş, daima siyasetten uzak kalmış, evlatlarına da siyasetten uzak kalmalarını vasiyet etmişti.

Bilmen, 1947-1948 yılları arasında yayımladığı Büyük İslam İlmihali, 3 milyonun üstünde baskı yaptı. Türkiye’de uzun yıllar ele alınmayan pek çok konuyu açıklayarak, halkın dinî bilgilerle ilgili ihtiyacının giderilmesinde önemli bir boşluğu doldurdu. Bilmen’in diğer eserleri şunlar: Hukuk-i İslâmiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu, Kur’ân-ı Kerîm’in Türkçe Meâl-i Âlisi ve Tefsiri, Büyük Tefsir Tarihi (1955-1961), Kur’ân-ı Kerîm’den Dersler ve Öğütler (İstanbul 1947), Süre-i Fethin Türkçe Tefsiri î’ülâ-yı İslâm ile İstanbul Tarihçesi (1953, 1972), Hikmet Goncaları: 500 hadisın tercüme ve izahını ihtiva etmektedir (1963), Muvazzah İlm-i Kelâm’ (1955), Mülehhas İlm-i Tevhid Akaid-i İslâmiye (1962-1973), Yüksek İslâm Ahlâkı (1949-1964). 12 Ekim 1971’de İstanbul’da Hakk’ın rahmetine kavuştu.

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ’NDEN

Bir kimse bir eşya çalamaz, çalınmasına razı olamaz, ona yardım edemez bu haramdır, yasaktır. Ferdlerin ve cemiyetlerin selametine, selamet ve mutluluğuna aykırı olan şeyler, İslam dininde yasaktır, haramdır. Bunların yapılması, hem dünyaca, hem de ahiretçe sorumluluğu gerektirir. Bunlara “Günah, masiyet, ism” denir. Günah olan şeyleri bizzat yapmak caiz olmadığı gibi, o gibi şeylere razı olmak ve bir zorlama olmadıkça yardım etmek de caiz değildir. Misal: Bir kimse, bir eşya çalamaz, bu haramdır, cezayı gerektirir. Bir kimse bir şeyin çalınmasına razı da olamaz, ona yardım da edemez. Bu da haramdır, yasaktır. Günah olan şeylere razı olmak veya yardım etmek, yerine göre ya haram ya da mekruh olur. Bu, dinde bir esastır. Bunun üzerine çeşitli binlerce mesele bina edilebilir. Misal: Bir kimse, herhangi bir haksızlığı geçerli kılmak için bir kimseden bir mal alamaz. Bu rüşvettir, haramdır. Onun için bir haksızlığı geçerli kılmak için bir insan bir mal veremez ve böyle bir malın verilmesine aracı da olamaz. Bunlar da haramdır, yasaktır. Çünkü böyle alınması yasak olan bir şeyin, verilmesi de, verilmesine aracı olunması da haramdır, yasaktır. Bir hadis-i şerifte buyurulmuştur: “Yüce Allah rüşvet alana da, rüşvet verene de, bunların arasında rüşvete aracı olana da lânet etsin.”

https://web.archive.org/web/20151009003128/http://www.aksiyon.com.tr/kapak/boyle-diyanet-isleri-baskanlari-da-vardi-omer-nasuhi-bilmen_552378